

هدف کلی

توجه به نقش توکل و اعتماد به خدا در تقویت عهدها و پیمانها و تسریع در حرکت به سوی خدا

اهداف آموزشی

آشنایی با معنا و جایگاه توکل در قرآن
توانایی تشخیص توکل از خطر کردن
چرا فقط باید به خدا توکل کرد؟

مجتبی محمودی

دبیر دین و زندگی شهرستان ایزه
سال تحصیلی: 1401 - 1400

به کانال ما در تلگرام پیوندید

t.me/mahmoudi_izeh

اعتماد بر او

درس هشتم

اَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ

پیام ایه

کافی بودن خداوند برای بندگان

آیا خدا برای بنده‌اش کافی نیست؟!۱

اَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ

نکته

اکنون که با آینده انسان در جهان آخرت آشنا شدیم و دانستیم که سرنوشت ابدی انسان‌ها براساس رفتار آنان در دنیا تعیین می‌شود، لازم است باردیگر با خدای خود «تجدید عهد» کنیم و عزم نماییم تا راه زندگی را محکم‌تر و مطمئن‌تر از گذشته، همان‌گونه که خدا از ما خواسته است، بیماییم. در این درس، با یکی از عواملی که سبب تقویت اراده و عزم می‌شود آشنا می‌شویم.

- ۱- توکل را تعریف کنید؟
- ۲- توکل بر خدا به معنای اعتماد به خداوند است؛ یعنی چه؟
- ۳- انسان متوکل چگونه خود را تحت حمایت خداوند قرار می دهد؟

حقیقت توکل بر خدا

۱ (توکل بر خدا به معنای اعتماد به خداوند است) یعنی انجام وظیفه خود در هر کار و سپردن نتیجه و محصول آن به خداوند ۲ انسان متوکل خداوند را تکیه گاه مطمئن خود می یابد و در عین عمل به وظایف، آموزش را به او واگذار می کند و خود را تحت حمایت خداوند قرار می دهد. ۳

پیام ایه

کسی که در کارهایش بر خدا توکل کند به نتیجه می رسد

و آن کس که در راه حق به خدا توکل کند،

خداوند او را پس است،

خداوند امر خویش را به سرانجام می رساند. ۱

وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ

فَهُوَ حَسْبُهُ

إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ

سوال

چرا انسان متوکل می داند که در صورت انجام وظیفه، هر نتیجه ای که به دست آید، به مصلحت اوست، گرچه خود به آن مصلحت آگاه نباشد؟ (زیرا خداوند آینده ای را می بیند که ما نمی بینیم و به مصلحت هایی توجه دارد که ما درک نمی کنیم. گاهی چیزهایی را به نفع خود می پنداریم درحالی که به ضرر ماست یا اموری را به ضرر خود می دانیم درحالی که به نفع ماست.)

پیام های ایه: خداوند به مصلحت هایی که ما نمی دانیم، آگاه است
تشخیص انسان در نفع و ضررش خطا پذیر است

وَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ
وَعَسَى أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ
ترجمه: و بسا چیزی را خوش نمی دارید و آن برای شما خوب است و بسا چیزی را دوست می دارید و آن برای شما بد است

نکته

در این مواقع است که خدایی که از هر کس به بندگانش مهربان تر است، آن چیزی را برای انسان متوکل رقم می زند که خیر و صلاح او در آن باشد.

امام علی علیه السلام در یکی از دعاهای خویش می گوید:

۴ «خداوند! تو با آنان که به تو بیشتر عشق می ورزند، بیش از دیگران انس می گیری و برای اصلاح کار آنان که بر تو توکل می کنند از خودشان آماده تری، اسرار ایشان را می دانی و بر اندیشه هایشان آگاهی». ایشان در ادامه می فرماید:

«اگر تنهایی، آنان را به وحشت اندازد، یاد تو آنان را آرام سازد و اگر مصیبت ها بر آنان فرو بارد، به تو پناه آورند و روی به درگاه تو دارند، چون می دانند سر رشته کارها به دست توست» ۲ ۴

۴- سخنان امام علی (ع) را درباره ارتباط خداوند با انسان های متوکل بنویسید؟

۱- سورة طلاق، آیه ۳

۲- سورة بقره، آیه ۲۱۶

۳- نهج البلاغه، خطبه ۲۱۸

با توجه به آیه زیر بگویید چرا بر غیر خدا نمی توان توکل کرد؟

قُلْ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ أَرَادَنِيَ اللَّهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّهِ
أَوْ أَرَادَنِي بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِهِ قُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ

«بگو چه می پندارید درباره آنچه جز خدا می خوانید؟ اگر خدا خواهد که به من زیانی رسد، آیا آنان دورکننده گزند او هستند؟ یا اگر رحمتی برای من خواهد، آیا آنان بازدارنده رحمت او هستند؟ بگو خدا برای من کافی است و توکل کنندگان بر او توکل می کنند»^۱

تمام قدرت ها در اختیار خداست و تنها اوست که می تواند بدی را از ما دور کند و تنها اوست که نعمت ها را به ما می رساند و هیچ مانعی در مقابل او نیست. بنابراین علت اختصاص توکل به خداوند این است که کسی قدرت ایستادگی در برابر او را ندارد، کسی نمی تواند در کار خدا دخالت کند و بازدارنده رحمت یا دورکننده گزند باشد

۱- چه زمانی خداوند آن چیزی را که حقیقتاً به نفع ما است پیش خواهد آورد؟

سوال

شرایط توکل حقیقی را بنویسید؟ قسمت دوم پاسخ صفحه بعد است

قسمت اول پاسخ ۱- (توکل کردن فقط به معنای گفتن جمله «خدا یا، بر تو توکل می کنم» نیست. بلکه انسان باید در قلب خود بر خدا توکل کند و واقعاً او را تکیه گاه خود ببیند. اگر این گونه باشیم، خداوند کارهای ما را به بهترین وجه چاره خواهد کرد و آن چیزی را که حقیقتاً به نفع ما است پیش خواهد آورد.) قسمت اول پاسخ

امام صادق علیه السلام فرمود: خداوند به داود علیه السلام وحی کرد هر بنده ای از بندگانش به جای پناه بردن به دیگری بابت خالص به من پناه آورد، از کارش چاره جویی می کنم، گرچه همه آسمان ها و زمین و هر چه در آنها است، علیه او برخیزند.^۲

این حدیث امام صادق (ع) با مبحث شرایط توکل حقیقی ارتباط دارد

۱- سورة زمر، آیه ۳۸

۲- مشکاة الانوار، علی بن حسن طبرسی، ج ۱، ص ۱۹

۱- در چه صورتی انسان می تواند بر خداوند توکل کند؟

قسمت دوم پاسخ ۲- توکل در جایی درست است که انسان مسئولیت و وظیفه خود را به خوبی انجام دهد، یعنی فکر و اندیشه خود را به کار گیرد، با دیگران مشورت کند، بهترین راه ممکن را انتخاب نماید و با عزم و اراده محکم برای رسیدن به مقصود تلاش کند. در این صورت است که می توان بر خدا توکل کرد. زیرا توکل، جانشین تنبلی و ندانم کاری افراد نیست بلکه کمک کننده و امیددهنده به کسی است که اهل همت، تعقل و پشتکار است (قسمت دوم پاسخ روزی، پیامبر اکرم ﷺ به مردمی برخورد که اهل کار و فعالیت نبودند. به آنان فرمود:

شما چگونه مردمی هستید؟

گفتند: ما توکل کنندگان بر خدا هستیم.

ایشان فرمود: نه، بلکه شما سربار دیگران هستید.^۱

کر توکل می کنی در کار کن

کشت کن پس تکیه بر جبار کن^۲

۲- توکل کننده ای که اهل معرفت باشد، می داند که انسان باید در راستای راهیابی به نیازها و خواسته هایش، از ابزار و اسباب بهره جوید؛ زیرا این ابزار و اسباب، بنابر حکمت الهی قرار داده شده و بی توجهی به آنها، بی توجهی به حکمت و علم الهی است)^۲

۲- توکل کننده ای که اهل معرفت باشد، باید برای رسیدن به خواسته هایش چه کند؟

فعالیت کلاسی

شخصی دلیل بیمه نکردن ماشین خود را این گونه بیان می کند که من به خدا توکل دارم و خداوند خودش مال مرا حفظ خواهد کرد. شما عمل او را تأیید می کنید یا خیر؟ چرا؟

۳- چرا در دوره نوجوانی و جوانی نیاز شدیدتری به توکل و اعتماد بر خداوند حس می شود؟

۴- چرا نوجوانی و جوانی، دوران تصمیم های بزرگ و سرنوشت ساز است؟

تصمیم و توکل^۴

۳- (نوجوانی و جوانی، دوران تصمیم های بزرگ و سرنوشت ساز است. هرچه عمر می گذرد و قوای انسان به سستی می گراید، توان انسان برای تصمیم های بزرگ نیز کاهش می یابد. جوان و نوجوان معمولاً شجاعت روحی بالایی دارد و دست و پای وجودش چندان به رشته های دنیایی بسته نشده است؛ مانند برخی بزرگسالان نیست که به ثروت یا مقام دل بسته باشد یا در حسادت نسبت به دیگری بسوزد یا در فکر تجمعات زندگی باشد)^۴ او می تواند آرمان های بزرگ داشته باشد، آرمان هایی که از نوع پروازند، از نوع رفتن و صعود کردن، نه از نوع ماندن و در باثبات زندگی دنیایی فرو رفتن. از این رو، در این دوره نیاز شدیدتری به توکل و اعتماد بر خداوند حس می شود.^۳

۱- مستدرک الوسائل، شیخ حرعاملی، ج ۱۱، ص ۲۱۷

۲- منتهی مولوی

- ۱- جلب محبت الهی - تقویت عزم و اراده - چاره جویی کردن خدا از کارهای انسان - افزایش شجاعت، قدرت، صبر و تحمل
- ۲- سبب تحرک: زیرا یکی از شرایط توکل صحیح، تلاش و کوشش همراه با عزم و اراده محکم برای رسیدن به مقصود است

فعالیت کلاسی

برخی می گویند دوره نوجوانی و جوانی دوره خطر (ریسک) کردن است. چه تفاوتی میان «خطر کردن» و «توکل بر خدا» وجود دارد؟
در ریسک کردن احتمال ضرر وجود دارد اما در توکل ضرری وجود ندارد

اندیشه و تحقیق

- ۱- با توجه به آیات، روایات و توضیحات درس، آثار و فواید توکل را ذکر کنید. پاسخ بالای صفحه
- ۲- آیا توکل، سبب تنبلی می شود یا تحرک؟ چرا؟ پاسخ بالای صفحه
- ۳- شرایط توکل حقیقی کدام اند؟ تکیه کردن واقعی بر خدا در قلب انجام دادن درست مسئولیت و وظیفه به کار گرفتن فکر و اندیشه.

مشورت با دیگران

انتخاب بهترین راه ممکن

تلاش برای رسیدن به مقصود

بهره جستن از ابزار و اسباب

- ۱- مولوی در دفتر اول مثنوی در «قصه نخجیران و بیان توکل و ترک جهد» رابطه توکل و تلاش را به خوبی به تصویر می کشد و در ضمن آن می گوید:
گفت پیغمبر به آواز بلند با توکل زانوی اشتریند
این داستان را مطالعه کنید و آن را برای دوستان در کلاس بیان کنید.
- ۲- آیا می دانید شیطان بر چه کسانی مسلط نمی شود؟ آیه ۹۹ سوره نحل را مطالعه کنید و جواب را بنویسید.

پیشنهاد

معرفی کتاب

نام کتاب	نویسنده	انتشارات	مخاطب
توکل	حسین روحانی نژاد	کانون اندیشه جوان	دانش آموز

انواع سوالات درس دهم دین و زندگی دهم انسانی

اعتماد بر او

تعیین کنید کدام یک از عبارات زیر صحیح و کدام یک غلط است؟

- 1- سرنوشت ابدی انسان ها براساس رفتار آنان در برزخ تعیین می شود **غلط**
- 2- انسان متوکل می داند که در صورت انجام وظیفه، هر نتیجه ای که به دست آید، به مصلحت اوست **صحیح**
- 3- توکل کردن فقط به معنای گفتن جمله « خدایا، بر تو توکل می کنم » است **غلط**
- 4- در دوره نوجوانی و جوانی نیاز شدیدتری به توکل و اعتماد بر خداوند حس می شود **صحیح**
- 5- توکل در جایی درست است که انسان مسئولیت و وظیفه خود را به خوبی انجام ندهد **غلط**

جاهای خالی را با استفاده از کلمات مناسب کامل کنید

- 1- سرنوشت ابدی انسان ها بر اساس رفتار آنان در ..... تعیین می شود **دنیا**
- 2- توکل بر خدا به معنای ..... به خداوند است **اعتماد**
- 3- انسان متوکل خداوند را ..... خود می یابد و در عین عمل به وظایف، امورش را به او واگذار می کند **تکیه گاه مطمئن**
- 4- توکل، جانشین تنبلی و ندانم کاری افراد نیست بلکه کمک کننده و امید دهنده به کسی است که اهل ..... است **همت، تعقل و پشتکار**
- 5- توکل کننده ای که ..... باشد، می داند که انسان باید در راستای راهیابی به نیازها و خواسته هایش از ابزار و اسباب بهره جوید **اهل معرفت**
- 6- هرچه عمر می گذرد و قوای انسان به سستی می گراید، توان انسان برای ..... نیز کاهش می یابد **تصمیم های بزرگ**

مجتبی محمودی، دبیر دین و زندگی شهرستان ایزه

لینک کانال تلگرام: t.me/mahmoudi_izeh